

บทที่ 7

โลกุตระภูมิ

เนื้อหาบทที่ 7

โลกุตระภูมิ

7.1 ความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องโลกุตระภูมิ

7.1.1 ความหมายของโลกุตระภูมิ

7.1.2 ศัพท์ที่น่าศึกษา

7.2 โสดาบันโลกุตระภูมิ

7.2.1 ความหมายของโสดาบันโลกุตระภูมิ

7.2.2 คุณวิเศษของพระโสดาบัน

7.2.3 ประเภทของพระโสดาบัน

7.2.4 พระโสดาบันผู้ท่องเที่ยวใน 2 โลก

7.3 สกิทาคามีโลกุตระภูมิ

7.3.1 ความหมายของสกิทาคามีโลกุตระภูมิ

7.3.2 คุณวิเศษของพระสกิทาคามี

7.3.3 ประเภทของพระสกิทาคามี

7.4 อนาคามีโลกุตระภูมิ

7.4.1 ความหมายของอนาคามีโลกุตระภูมิ

7.4.2 คุณวิเศษของพระอนาคามี

7.4.3 ประเภทของพระอนาคามี

7.5 อรหัตโลกุตระภูมิ

7.5.1 ความหมายของอรหัตโลกุตระภูมิ

7.5.2 คุณวิเศษของพระอรหันต์

7.5.3 ประเภทของพระอรหันต์

1. ภูมิของพระโสดาบัน เป็นภูมิลำดับแรกในโลกุตระภูมิ เป็นภูมิที่พ้นจากภพ 3 ของผู้ถึงกระแสพระนิพพาน เป็นพระอริยบุคคลขั้นต้น ผู้ที่เป็นพระโสดาบัน มีคุณวิเศษสามารถละสังโยชน์ได้ 3 อย่าง คือ ลักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สัสสพตปรามาส จะกลับมาเกิดอีกไม่เกิน 7ชาติ

2. ภูมิของพระสกิทาคามี เป็นโลกุตระภูมิลำดับที่ 2 เป็นภูมิที่พ้นจากภพ 3 ของผู้ที่จะกลับมาเกิดอีกเพียงครั้งเดียว ผู้ที่จะเข้าถึงสภาวะของความเป็นพระสกิทาคามี จะต้องผ่านความเป็นพระโสดาบันก่อน พระสกิทาคามี มีคุณวิเศษสามารถละสังโยชน์ที่พระโสดาบันจะได้ และสามารถขจัดสังโยชน์เพิ่มอีก 2 ตัว คือ กามราคะ และปฏิฆะ ให้เบาบางลงได้อีกด้วย

3. ภูมิของพระอนาคามี เป็นโลกุตระภูมิลำดับที่ 3 ของโลกุตระภูมิ ซึ่งจะต้องเจริญภาวนาผ่านความเป็นพระโสดาบัน และพระสกิทาคามีมาตามลำดับ จึงจะเข้าถึงภาวะแห่งความเป็นพระอนาคามี พระอนาคามีมีคุณวิเศษสามารถละสังโยชน์เบื้องต่ำทั้ง 5 อย่าง ซึ่งละสังโยชน์ต่อจากพระสกิทาคามีอีก 2 อย่าง คือ กามราคะ และปฏิฆะ ผู้ที่เป็นพระอนาคามี เมื่อละโลกแล้ว จะบังเกิดในพรหมชั้นสุทธาวาส และบรรลुพระอรหันต์บนนั้น ไม่กลับมาเกิดอีก

4. ภูมิของพระอรหันต์เป็นโลกุตระภูมิลำดับสุดท้าย อันเป็นภูมิขั้นสูงสุดของโลกุตระภูมิ เป็นเป้าหมายอันสูงสุดของมวลมนุษยชาติ การจะเป็นพระอรหันต์จะต้องเจริญภาวนาผ่านความเป็นอริยบุคคลทั้ง 3 ขึ้นมาตามลำดับ แล้วจึงจะเข้าถึงภาวะแห่งความเป็นพระอรหันต์ได้ คุณวิเศษของพระอรหันต์ คือ นอกจากละสังโยชน์เบื้องต่ำได้ 5 ประการแล้ว ในขั้นนี้สามารถละสังโยชน์เบื้องสูงอีก 5 ประการ คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา เมื่อละกิเลสได้หมดแล้ว ได้ชื่อว่าเป็นพระอรหันต์ อันเป็นการทำกิจของการเกิดเป็นมนุษย์ได้สมบูรณ์แล้ว เป็นผู้มีความบริสุทธิ์กาย วาจา ใจ อย่างเต็มเปี่ยม เป็นผู้ที่ควรแก่การบูชา และได้ชื่อว่าเป็นทักษิณบุคคลโดยแท้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถอธิบาย ความหมาย คุณวิเศษ และประเภทของโสดาบันโลกุตระภูมิได้อย่างถูกต้อง

2. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถอธิบาย ความหมาย คุณวิเศษ และประเภทของสกิทาคามีโลกุตระภูมิได้อย่างถูกต้อง

3. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถอธิบาย ความหมาย คุณวิเศษ และประเภทของอนาคามีโลกุตระภูมิได้อย่างถูกต้อง

4. เพื่อให้ นักศึกษาสามารถอธิบาย ความหมาย คุณวิเศษ และประเภทของอรหันต์โลกุตระภูมิได้อย่างถูกต้อง

บทที่ 7 โลภุตรภูมิ

ความนำ

ในบทเรียนทั้ง 6 บทที่ผ่านมา นักศึกษาได้ทำความเข้าใจในเรื่องปรโลก อันเป็นสถานที่อยู่ของชีวิตของสรรพสัตว์ทั้งหลายหลังจากละโลกไปแล้ว อันเป็นสถานที่หมู่สัตว์ทั้งหลายจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่รู้จักหมดสิ้น โดยมีมนุษย์ภูมิเป็นศูนย์กลางแห่งการสร้างบุญและบาป อบายภูมิเป็นสถานที่รองรับผู้ที่สร้างบาปอกุศลหลังจากละโลกแล้ว เทวภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ เป็นสถานที่รองรับผู้ที่สร้างกุศลหลังจากละโลก แต่ภูมิทั้งหลายเหล่านั้นยังตกอยู่ในกฎของไตรลักษณ์ ในภูมิที่กล่าวมาทั้งหมดนั้น จัดอยู่ในโลกียภูมิ คือ ภูมิของปุถุชน ผู้ที่ยังท่องเที่ยวไปในภพ 3 มีทั้งสุขและทุกข์อย่างไม่มีวันสิ้นสุด

ส่วนในบทนี้ นักศึกษาจะได้ทำความเข้าใจในเรื่องของโลภุตรภูมิ ซึ่งเป็นภูมิของพระอริยบุคคล อันเป็นภูมิที่พ้นจากภพ 3 พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดตามลำดับของการตัดละกิเลส ไปสู่ฝั่งพระนิพพาน และอันเป้าหมายสูงสุดของการเกิดมาเป็นมนุษย์

7.1 ความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องโลภุตรภูมิ

ในหัวข้อแรกนี้นักศึกษาจะได้ทำความเข้าใจข้อมูลฐานในเรื่องของโลภุตรภูมิเสียก่อน เพื่อให้มีความเข้าใจที่ตรงกันว่า มีความหมายอย่างไร มีศัพท์อะไรบ้างที่ต้องรู้ และทำความเข้าใจ เพื่อจะได้เข้าใจเนื้อหาของบทต่อไป

7.1.1 ความหมายของโลภุตรภูมิ

โลภุตรภูมิ¹ คือ ภูมิหรือชั้นที่พ้นจากภพ 3 คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ หมายถึง ระดับจิตของพระอริยบุคคลที่พ้นจากกิเลสโดยเด็ดขาดตามลำดับ และรวมถึงอมตนิพพานด้วย ได้แก่ มรรค 4 ผล 4 และนิพพาน 1 หรือเรียกว่า โลภุตรธรรม 9 ซึ่งเป็นเรื่องที่มนุษย์ทุกคน จำเป็นต้องรู้อย่างยิ่ง ไม่รู้ไม่ได้ ไม่รู้อันตราย ทั้งนี้เพราะเป็นเป้าหมายสูงสุดในชีวิต

7.1.2 ศัพท์ที่นักศึกษา

ศัพท์ที่มีความเกี่ยวข้องกับโลภุตรภูมิ ที่นักศึกษาต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้นมีดังนี้

ปุถุชน คือ ผู้ที่ยังหนาแน่นด้วยกิเลส คนที่มีกิเลสมาก หมายถึง คนธรรมดาทั่วไปที่ยังตกอยู่ในอำนาจกิเลส ทั้งโลภะ โทสะ และโมหะ รวมถึงเหล่าเทวดาที่ยังมิได้บรรลุธรรมในขั้นต่างๆ ด้วย

¹ ภูมินานัตตญาณนิเทศ, ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค, มก. เล่ม 68 ข้อ 175 หน้า 812.

อริยบุคคล คือ ผู้ไกลจากกิเลส หรือ บุคคลผู้บรรลุนิพพาน มีโสดาปัตติมารค เป็นต้น ไม่ทำบาปอกุศลแม้เพียงเล็กน้อย สามารถสลละชีวิตของตนได้เพื่อรักษาคุณธรรมเอาไว้ อีกทั้งมีความบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา ใจ จึงได้รับการขนานนามว่า พระอริยเจ้า และไม่ว่าจะอยู่ในเพศภาวะของบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ เป็นมนุษย์หรือเทวดาก็เป็นพระอริยบุคคลได้เหมือนกัน

อนุสัย คือ กิเลสที่แฝงตัวนอนเนื่องอยู่ในสันดาน มี 7 ประการ คือ

1. กามราคะ	ความกำหนัดยินดี	5. มานะ	ความถือตัว
2. ปฏิฆะ	ความหงุดหงิด	6. ภวราคะ	ความกำหนัดในภพ
3. ทิฏฐิ	ความเห็นผิด	7. อวิชชา	ความไม่รู้
4. วิจิกิจฉา	ความลังเลสงสัย		

สังโยชน์ คือ กิเลสที่ผูกมัดใจสัตว์ หรือธรรมที่มัดใจสัตว์ไว้กับ ทุกข์ มี 10 ประการ คือ โอรัมภาคิยสังโยชน์ สังโยชน์เบื้องต่ำ 5 ประการ ได้แก่

1. ลักกายทิฏฐิ	ความเห็นเป็นเหตุถือตัวถือตน
2. วิจิกิจฉา	ความลังเลสงสัย
3. สิลลพพตปรามาส	ความถือมั่นในศีลพรต
4. กามฉันทะ	ความพอใจในกามคุณ
5. พยาบาท	ความคิดแค้นผู้อื่น

และอุทัมภภาคิยสังโยชน์ สังโยชน์เบื้องสูง 5 ประการ ได้แก่

6. รูปราคะ	ความติดใจในรูปธรรมอันประณีต
7. อรูปราคะ	ความติดใจในอรูปธรรม
8. มานะ	ความถือตัวว่าเป็นนั่นเป็นนี่
9. อุทธัจจะ	ความฟุ้งซ่าน
10. อวิชชา	ความไม่รู้จริง

7.2 โสดาบันโลกุตระภูมิ

ภูมิของพระโสดาบัน เป็นโลกุตระภูมิขั้นต้น เป็น 1 ใน 4 ของโลกุตระภูมิ

7.2.1 ความหมายของโสดาบันโลกุตระภูมิ

โสดาบันโลกุตระภูมิ คือ ภูมิที่พ้นจากภพ 3 ของผู้ถึงกระแสพระนิพพาน เป็นพระอริยบุคคลขั้นต้น พระโสดาบันเป็นสัทธานุจारी จะมีความเลื่อมใสแบบไม่สงสัยในพระรัตนตรัย และศีลไม่ขาดตลอดไป จัดเป็นทักษิณียบุคคลหนึ่งใน 8 จำพวก

ในภาคปฏิบัติของการเจริญภาวนาเพื่อเข้าถึงพระธรรมกาย ของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ได้ขยายความในส่วนนี้ว่า หมายถึง ภาวะที่เข้าถึงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระธรรมกายโสดาบัน ซึ่งมีอยู่ภายในกลางกายของทุกคน

7.2.2 คุณวิเศษของพระโสดาบัน

เราจะเห็นว่า ในสมัยพุทธกาลมีผู้บรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันเป็นจำนวนมาก ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ แล้วใช้อะไรเป็นหลักในการตรวจสอบว่า คนนั้นบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน เขาวัดกันที่การขจัดกิเลสอาสวะให้หมดไปจากใจ ซึ่งพระโสดาบันสามารถละสังโยชนเบื้องต้นได้ 3 ชนิด¹ คือ

1. **ลักกายทิฏฐิ** คือ ความเห็นว่าเป็นตัวของตน ความเห็นเป็นเหตุถือตัวตน เช่น เห็นรูปเป็นตน เห็นเวทนาเป็นตน
2. **วิจิกิจฉา** คือ ความสงสัยในพระรัตนตรัย และในกุศลธรรมทั้งหลาย
3. **สีลัพพตปรามาส** คือ ความยึดมั่นในข้อปฏิบัติอย่างเคร่งครัดที่เข้าใจว่าเป็นข้อปฏิบัติที่บริสุทธิ์หลุดพ้น เช่น การประพฤติดวัตรอย่างโค การนอนบนหนามของพวกโยคี เป็นต้น

7.2.3 ประเภทของพระโสดาบัน

ดังที่กล่าวมาแล้วพระโสดาบันสามารถละสังโยชน 3 ประการ ตัดขาดออกจากใจได้สิ้นเชื้อไม่เหลือเศษนั้น แม้ว่าจะตัดสังโยชนได้เพียง 3 ประการก็ตาม แต่ก็สามารถตัดเส้นทางในการเวียนว่ายตายเกิดให้สั้นลงได้อีกด้วย เพราะผู้เป็นโสดาบันบุคคลมีกฏตายตัวว่า ย่อมเกิดอีกไม่เกิน 7 ชาติ ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของพระโสดาบันได้เป็น 3 ประเภท² ดังนี้

ประเภทที่ 1 เอกพิชิโสดาบัน จะเกิดเพียงชาติเดียว เป็นผู้เที่ยงแท้ต่อการแสวงวิมุตติสุขในอายตนิพพานมากที่สุด เพราะเมื่อมาเกิดแล้ว ลงมือปฏิบัติธรรมก็จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ซึ่งเป็นพระอริยบุคคลที่สูงสุดในพระพุทธศาสนา

ประเภทที่ 2 โกลังโกลโสดาบัน เป็นพระอริยบุคคลที่มีความพิเศษรองลงมา คือ จะมาเกิดอีกเพียง 2-3 ชาติเท่านั้น แล้วจะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

ประเภทที่ 3 สัตตักขัตตุปรมาโสดาบัน คือ เป็นพระอริยบุคคล ที่จะต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอีกไม่เกิน 7 ชาติ ก็จะได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

การที่พระโสดาบัน แบ่งเป็น 3 ประเภท ดังที่กล่าวมา เพราะว่าการสั่งสมบุญบารมี อีกทั้งอินทรีย์ 5 ที่อบรมมาแตกต่างกัน เช่น ผู้ที่สร้างบารมีมาอย่างแก่กล้า เกิดในภพชาตินี้ เมื่ออินทรีย์ทั้ง 5 ประการ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ถึงความแก่รอบสมมาเสมอ ก็สามารถบรรลุผลได้อย่างรวดเร็ว พระโสดาบันประเภทนี้ คือ ประเภทเอกพิชิตดังกล่าว

¹ สังคิติสูตร, ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค, มก. เล่ม 16 ข้อ 284 หน้า 201.

² เอกาภิญญาสูตร, สังยุตตนิกาย มหาวรรค, มก. เล่ม 31 ข้อ 900 หน้า 32.

7.2.4 พระโสดาบันผู้ท่องเที่ยวอยู่ใน 2 โลก

พระโสดาบัน เป็นผู้ที่ฝึกฝนตนเองได้เป็นอย่างดี สัมมัญญะธรรมมีจนสามารถตัดกิเลสได้ 3 ประการ จนมีกิเลสเบาบาง เป็นผู้ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา คือ ไม่ต้องไปเกิดในอบายอีกต่อไป เป็นผู้ปิดอบายได้โดยเด็ดขาด เพราะจิตจะมีความผ่องใสตลอดเวลาถ้าไม่เกิดเป็นมนุษย์อีกก็จะไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นใดชั้นหนึ่งอย่างแน่นอน และมีทิพยสมบัติ วิมาน บริวารอันอลังการ เป็นสหายแห่งเทวดาผู้มีศักดิ์ใหญ่ มีคำอ้างอิงในโมคคัลลานสูตร¹ ถึงการที่พระโสดาบันย่อมเกิดในสวรรค์ชั้นต่างๆ ซึ่งสรุปย่อ ดังนี้

พระโมคคัลลานะได้ไปยังวิมานของติสสมหาพรหม อดีตเป็นพระภิกษุผู้บรรลุมาน เมื่อละสังขารแล้วจึงไปเกิดเป็นพรหม พระโมคคัลลานะได้สอบถามติสสมหาพรหมว่า “ในบรรดาเทวดาที่ท่านรู้จัก เทวดาชั้นใดที่เป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบัน ซึ่งมีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา และเป็นผู้ที่เที่ยงแท้ว่าจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า”

ติสสมหาพรหมตอบว่า “ข้าพเจ้าเห็นว่า เทวดาที่มีคุณวิเศษ ได้สำเร็จเป็นพระโสดาบันนั้น มีอยู่ในสวรรค์ทุกชั้น ตั้งแต่สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ถึงปรินิพพานสัตว์ชาติ เทวดาเหล่านี้ ย่อมเป็นผู้ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงแท้จะตรัสรู้ในเบื้องหน้าทั้งนั้น”

จากบทสนทนาจะเห็นได้ว่า ผู้ที่เป็นพระโสดาบันนั้น จะเกิดในสวรรค์ทุกชั้น ตั้งแต่ชั้นที่ 1 จนถึงชั้นที่ 6 เป็นผู้ไม่ตกต่ำ และจะต้องบรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ในกายภาคหน้าอย่างแน่นอน เมื่อเกิดบนสวรรค์แล้วอย่างใดก็ต้องกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ เพื่อจะบรรลุนิพพานเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงต่อไป หรืออาจจะบรรลุนิพพานในสวรรค์ก็ได้เช่นกัน

7.3 สกิทาคามีโลกุตระภูมิ

ภูมิของพระสกิทาคามี เป็นโลกุตระภูมิลำดับที่ 2 ซึ่งจะต้องเจริญภาวนาผ่านโสดาบันโลกุตระภูมิก่อน จึงจะเข้าถึงภาวะแห่งความเป็นพระสกิทาคามี

7.3.1 ความหมายของสกิทาคามีโลกุตระภูมิ

สกิทาคามีโลกุตระภูมิ คือ ภูมิที่พ้นจากภพ 3 ของผู้ที่กลับมาเกิดอีกเพียงครั้งเดียว หมายความว่า ผู้ที่เข้าถึงภูมินี้แล้ว ย่อมได้ชื่อว่า เป็นพระสกิทาคามี เป็นพระอริยบุคคลในลำดับที่ 2 ในพระพุทธานุสสาต่อจากพระโสดาบัน และจะเกิดอีกชาติเดียวเท่านั้นก็จะดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน

ในภาคปฏิบัติของการเจริญภาวนาเพื่อเข้าถึงพระธรรมกาย ของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ได้ขยายความในส่วนนี้ว่า หมายถึง ภาวะที่เข้าถึงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระธรรมกายสกิทาคามี ซึ่งมิได้อยู่ภายในกลางกายของทุกคน

7.3.2. คุณวิเศษของพระสกิทาคามี

ในสมัยพุทธกาลนอกจากจะมีผู้บรรลุนิพพานเป็นพระโสดาบันเป็นจำนวนมาก ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์แล้ว ผู้ที่บรรลุนิพพานเป็นพระสกิทาคามีก็มีจำนวนมากเช่นกัน คุณวิเศษของการเป็นพระโสดาบัน คือ

¹โมคคัลลานสูตร, อังคุดตรนิกาย ฉักกนิบาต, มก. เล่ม 36 ข้อ 305 หน้า 619

สามารถ ละสังโยชน์เบื้องต้นได้ 3 ชนิด คือ

ลักกายทวิฏฐิ วิจิกิจฉา สิลัพพตปรามาส แต่ถ้าเป็นพระสภิกาคามีจะทำสังโยชน์เบื้องต้นอีก 2 ชนิดที่เหลือ ได้แก่ กามราคะ คือ ความพอใจในกาม และปฏิฆะ คือ ความกระทบกระทั่งทางใจ ให้เบาบางลงได้อีกด้วย ความบริสุทธิ์ของกาย วาจา และใจ ก็จะมีมากขึ้นตามลำดับ

7.3.3 ประเภทของพระสภิกาคามี

ดังที่นักศึกษาทราบแล้วว่า พระสภิกาคามีจะเกิดอีกเพียงชาติเดียว ซึ่งประเภทของพระสภิกาคามีที่จะบรรลुเป็นพระอรหันต์ในอนาคตมี 5 ประเภทดังนี้

ประเภทที่ 1 คือ ผู้ที่ครั้งเป็นมนุษย์ได้สำเร็จเป็นพระสภิกาคามีบุคคล ครั้นอุปบัติไปเป็นเทวดาในเทวโลก และเมื่อจุติกลับมาเกิดใหม่เป็นมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง ก็ะบรรลुเป็นพระอรหันต์ และดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน

ประเภทที่ 2 คือ ผู้ที่สำเร็จเป็นพระสภิกาคามีในมนุษย์โลก แล้วทำความเพียรต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ และดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน ในขณะที่เป็นมนุษย์นั่นเอง

ประเภทที่ 3 คือ ผู้ที่สำเร็จเป็นพระสภิกาคามีตั้งแต่ตอนเป็นมนุษย์ เมื่ออุปบัติเป็นเทวดาได้เจริญภาวนาต่อจนได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ และดับขันธเข้าสู่พระนิพพานในเทวโลกนั้น

ประเภทที่ 4 คือ เทวดาที่บำเพ็ญเพียรภาวนา จนกระทั่งบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในเทวโลก และดับขันธเข้าสู่พระนิพพานในเทวโลกนั่นเอง

ประเภทที่ 5 คือ ท่านที่สำเร็จเป็นพระสภิกาคามีตอนเป็นเทวดา แต่ครั้นหมดอายุขัยจุติมาเกิดเป็นมนุษย์ พร้อมกับมีบุญในชาติที่ทำไว้ติดตามมา เมื่อได้เจริญภาวนา ก็ย่อมบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ และเข้านิพพานในมนุษย์โลกนี้เอง

7.4 อนาคามีโลกุตระภูมิ

ภูมิของพระอนาคามีเป็นโลกุตระภูมิลำดับที่ 3 ของโลกุตระภูมิ ซึ่งจะต้องเจริญภาวนาผ่านพระโสดาบันโลกุตระภูมิ และสภิกาคามีโลกุตระภูมิมาก่อน จึงจะเข้าถึงภาวะแห่งความเป็นพระอนาคามี

7.4.1 ความหมายของอนาคามีโลกุตระภูมิ

อนาคามีโลกุตระภูมิ คือ ภูมิที่พ้นจากภพ 3 ของผู้ที่จะไม่กลับมาเกิดอีก หมายความว่า ผู้ที่เข้าถึงภูมินี้แล้ว ย่อมได้ชื่อว่า เป็นพระอนาคามี เป็นพระอริยบุคคลในลำดับที่ 3 ในพระพุทธศาสนาต่อจากพระสภิกาคามี และจะไม่กลับมาเกิดในกามภพอีก

ในภาคปฏิบัติการเจริญภาวนาเพื่อเข้าถึงพระธรรมกายของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ได้ขยายความในส่วนนี้ว่า หมายถึง ภาวะที่เข้าถึงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระธรรมกายอนาคามี ซึ่งมีอยู่ภายในกลางกายของทุกคน

7.4.2 คุณสมบัติของพระอนาคามี

ดังกล่าวมาข้างต้นแล้วว่า พระอนาคามีจะต้องผ่านภาวะของการเป็นพระโสดาบัน และภาวะของการเป็นพระสกิทาคามีอีกเป็นขั้นที่ 2 จึงจะมาถึงขั้นพระอนาคามี ซึ่งพระอนาคามีทรงคุณสมบัติ คือ ย่อมละอนุสัยได้เด็ดขาดเพิ่มอีก 2 ชนิด จากพระโสดาบัน และพระสกิทาคามี ได้แก่

1. กามราคานุสัย คือ ความยินดีพอใจในกามคุณ
2. ปฏิฆานุสัย คือ การติดอยู่ในความไม่พอใจในอารมณ์ทั้งหลายที่มากกระทบ

7.4.3 ประเภทของพระอนาคามี

ผู้ที่บรรลุลุทธิธรรมเข้าถึงสภาวะความเป็นพระอนาคามีแล้ว หลังจากละโลกแล้ว จะบังเกิดในพรหมชั้นสุทธาวาส อันเป็นที่บังเกิดของบุคคลผู้เข้าถึงสภาวะความเป็นพระอนาคามี เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 5 ประเภทดังนี้

1. **อันตรปรีนิพพายี** คือ พระอนาคามีอริยบุคคล เมื่อบังเกิดในพรหมสุทธาวาส ชั้นใดชั้นหนึ่งแล้ว ก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน ภายในอายุครึ่งแรกของพรหมสุทธาวาส
2. **อุปทัจจปรีนิพพายี** คือ พระอนาคามีอริยบุคคล เมื่อบังเกิดในพรหมสุทธาวาสชั้นใดชั้นหนึ่ง ก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน ภายในอายุครึ่งหลังของพรหมสุทธาวาส
3. **อลังขารปรีนิพพายี** คือ พระอนาคามีอริยบุคคล เมื่อบังเกิดในพรหมสุทธาวาสชั้นใดชั้นหนึ่ง ก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในภพนั้นอย่างสะดวกสบาย ไม่ต้องใช้ความเพียรพยายามมาก ก็ดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน
4. **สลังขารปรีนิพพายี** คือ พระอนาคามีอริยบุคคล เมื่อบังเกิดในพรหมสุทธาวาสชั้นใดชั้นหนึ่ง ก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในภพนั้น โดยต้องใช้ความเพียรพยายามอย่างแรงกล้า จึงจะดับขันธเข้าสู่พระนิพพาน
5. **อุทธังโสโตกนิภูฏคามิ** คือ พระอนาคามีอริยบุคคล ที่บังเกิดในพรหมสุทธาวาสชั้นต่ำที่สุด คือ ชั้นอวิหาสุทธาวาส จากนั้นจึงจุติในพรหมสุทธาวาสในชั้นสูงๆ ขึ้นไปตามลำดับ คือ อตปปา สุทสสา สุทสสี และอกนิฏฐา แล้วจึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วจึงดับขันธเข้าสู่พระนิพพานในอกนิฏฐพรหม ซึ่งเป็นพรหมสุทธาวาสชั้นที่สูงที่สุด

7.5 อรหัตโลกุตรภูมิ

ภูมิของพระอรหันต์เป็นโลกุตรภูมิลำดับสุดท้าย อันเป็นภูมิตั้งสูงสุดของโลกุตรภูมิ ซึ่งจะต้องเจริญภาวนาผ่านโลกุตรภูมิทั้ง 3 ชั้นข้างต้นมาก่อน จึงจะเข้าถึงภาวะแห่งความเป็นพระอรหันต์ได้ ผู้ที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ต้องเป็นผู้มีปัญญาอันยอดเยี่ยม สามารถประหารกิเลสทั้งหลายให้หมดสิ้นไปได้ และผู้ที่บรรลุลุทธิธรรมเป็นพระอรหันต์จะได้รับการยกย่องบูชาอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้สะอาดบริสุทธิ์ทั้ง กาย วาจาใจ ในพระพุทธศาสนาแล้ว

7.5.1 ความหมายของอรรถโลกุตระภูมิ

อรรถโลกุตระภูมิ คือ ภูมิที่พ้นจากภพ 3 ของผู้ควรแก่การบูชา หมายความว่า ผู้ที่เข้าถึงภูมินี้แล้ว ย่อมได้ชื่อว่า เป็นพระอรหันต์ เป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุด ในพระพุทธศาสนา เป็นผู้ควรแก่การบูชา

ในภาคปฏิบัติ การเจริญภาวนาเพื่อเข้าถึงพระธรรมกาย ของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ได้ขยายความในส่วนนี้ว่า หมายถึง ภาวะที่เข้าถึงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระธรรมกายอรรถ ซึ่งมีอยู่ภายในกลางกายของทุกคน

7.5.2 คุณวิเศษของพระอรหันต์

พระอรหันต์ทั้งหลายท่านมีคุณธรรมและคุณวิเศษ สามารถกำจัดกิเลสที่ยังเหลือติดอยู่ในสันดาน ได้หมด และสามารถละสังโยชน์เบื้องสูงอีก 5 ชนิด คือ

1. รูปราคะ คือ ความพอใจในรูปฌานหรือรูปภพ
2. อรูปราคะ คือ ความพอใจในอรูปฌานหรืออรูปภพ
3. มานะ คือ ความถือตัว
4. อุทธัจจะ คือ ความฟุ้งซ่านแห่งจิต
5. อวิชชา คือ ความไม่รู้สภาพความเป็นจริงของธรรม

ดังนั้น คุณวิเศษของพระอรหันต์ คือ สามารถละสังโยชน์เบื้องต่ำ สังโยชน์เบื้องสูงได้หมดสิ้น ไม่เหลือเศษ เป็นพระอริยบุคคลที่ควรบูชาอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา

7.5.3. ประเภทของพระอรหันต์

พระอรหันต์ผู้เป็นอริยบุคคลอันสูงสุดในพระพุทธศาสนานั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ

ประเภทที่ 1 เจโตวิมุตติ คือ การหลุดพ้นจากกิเลส ด้วยอำนาจสมถะนำหน้าในการบรรลุนิพพาน
ประเภทที่ 2 ปัญญาวิมุตติ คือ การหลุดพ้นจากกิเลส ด้วยอำนาจวิปัสสนา นำหน้าในการบรรลุนิพพาน
สมดังพุทธวจนะที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสกับพระอานนทใน มหาโมลลยสูตร¹ ว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ถ้ามรรคนี้ ปฏิปัตตานี ย่อมเป็นไปเพื่อละโอรัมภาคิยสังโยชน์ 5 เมื่อเป็นอย่างนั้น เพราะเหตุไร ภิกษุบางพวกในพระศาสนานี้ จึงเป็นเจโตวิมุตติ บางพวกเป็นปัญญาวิมุตติเล่า.

ดูก่อนอานนท ในเรื่องนี้ เรากล่าวความต่างกันแห่งอินทรีย์ ของภิกษุเหล่านั้น.”

จากพระสูตรนี้ แสดงให้ทราบถึงขั้นตอนของการบรรลุนิพพานของพระอรหันต์ 2 ประเภท ต้องผ่านขั้นตอนของการทำสมถะในที่นี้คือ รูปฌาน 4 และอรูปฌาน 3 เหมือนกัน แต่ที่จัดเป็น 2 ประเภทเพราะ

¹ มหาโมลลยสูตร, มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์, มก. เล่ม 20 ข้อ 159 หน้า 314-315.

ความต่างกันแห่งอินทรีย์ทั้ง 2 คือ เจโตวิมุตติอรหันต์ อาศัยสมาธิอินทรีย์เป็นตัวนำในการกำจัดราคะ ส่วนปัญญาวิมุตติอรหันต์ อาศัยปัญญาอินทรีย์ที่แก่กล้าเป็นตัวนำในการกำจัดอวิชชา

สรุป

นักศึกษาคงมีความเข้าใจในเรื่องของโลกุตรภูมิมากขึ้น ซึ่งเป็นเรื่องของภูมิที่พ้นจากภพ 3 พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดตามลำดับของการตัดกิเลสของพระอริยบุคคลทั้ง 4 ประเภท คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์

การเข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคลทั้ง 4 ประเภท ต้องละสังโยชน์ไปตามลำดับ จึงจะเข้าถึงสภาวะธรรมของพระอริยบุคคลต่างๆ ได้ เช่น การเป็นพระโสดาบันต้องเข้าถึงสภาวะธรรมที่ทำให้เป็นพระโสดาบัน คือ ละสังโยชน์เบื้องต้นได้ 3 ประการ การเป็นพระสกิทาคามี ก็ต้องเข้าถึงสภาวะธรรมที่ทำให้เป็นพระโสดาบันก่อน แล้วจึงจะต่อด้วยการเข้าถึงสภาวะธรรมที่ทำให้เป็นพระสกิทาคามี สามารถทำสังโยชน์เบื้องต้นที่เหลืออีก 2 ชนิด ให้เบาบางลงได้ การเป็นพระอนาคามีบุคคล ต้องผ่านสภาวะธรรมที่ทำให้เป็นพระโสดาบัน และพระสกิทาคามีมาก่อน และการที่จะเป็นพระอรหันต์ได้ ต้องผ่านขั้นตอนของการเข้าถึงสภาวะธรรมของพระอริยบุคคลทั้ง 3 ประเภทก่อน จึงบรรลุเป็นพระอรหันต์ พระอริยบุคคลชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา

พระอริยบุคคลทั้ง 4 ประเภทนั้น เป็นผู้เข้าถึงกระแสแห่งพระนิพพาน ตามลำดับเช่นกัน ถ้าเป็นพระอริยบุคคล 3 ชั้นแรก สามารถรู้เห็น เข้าถึงและรู้รสแห่งนิพพานสุขได้ตามส่วนกิเลสที่ตนละได้ ส่วนพระอรหันต์นั้น สามารถกำจัดกิเลสได้หมดสิ้น จึงเข้าถึงนิพพานและสัมผัสรู้รสแห่งนิพพานได้อย่างเต็มที่

ดังนั้น โลกุตรภูมิจึงเป็นภูมิที่สำคัญที่สุด และเป็นเป้าหมายสูงสุดของการเกิดมาเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะพระอรหันต์อันเป็นพระอริยบุคคลชั้นสุดท้ายของการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ เมื่อนักศึกษาทราบอย่างนี้แล้ว ก็จะได้ฝึกฝนตนเองให้ตรงเป้าหมายของการเกิดมาเป็นมนุษย์ให้สำเร็จต่อไป